

A „sola Scriptura” a mai protestantizmusban

Bevezetés

A sola Scriptura elv a 16. századi reformáció idején fogalmazódott meg, és a protestantizmus alapelve lett – ennyi ismerettel rendelkezik témánkat illetően a legtöbb keresztény. Maga a kifejezés nem volt még általánosan használt a reformáció indulásakor és kibontakozása időszakában, a hitvallások azonban, amelyek ekkor keletkeztek, mind tartalmazzák az elv lényegének a kifejtését.

Egyetlen protestáns felekezet sem tagadja a *sola Scripturát* ma sem, viszont erősen vitatott ez az elv, ellenérzések, előítéletek is kapcsolódnak hozzá. Ugyanakkor egyes irányzatok éppen a sola Scripturát tűzik zászlajukra, esetükben is kérdéses azonban, hogy miként értelmezik.

Idézek néhány sort, példaképpen, egy nyilatkozatból, amely egy interjú során hangzott el: „A sola Scriptura... sok esetben félreértett és félremagyarázott elve lett a protestantizmusnak. Sokan visszaéltek vele. Hiszen úgy tűnik, mintha az egyéni bibliaértelmezés döntene el, hogy mit mond a Biblia. Miközben azt mondjuk, hogy a Szentírás olvasása és értelmezése az egyik legnagyobb vívmánya volt a reformációnak, és ez mindmáig megőrzendő, közben önkritikusan azt is látni kell, hogy ez mennyi önkényes visszaélésnek nyitott kaput az egyházban, a felekezetek szétszakadozottságától kezdve a vallásháborúig. Nem az elvvel, hanem annak helytelen alkalmazásával van a probléma.”¹ (Megjegyzendő: Kérdéses, hogy tényleg a sola Scriptura elv volt-e a szétszakadozások és a vallásháborúk oka. Az is kérdéses, hogy egyénieskedő magyarázatok burjánzásához vezet-e sola Scriptura elv.)

Szeretnék rámutatni e tanulmányban arra, hogy csakugyan nem az elvvel, hanem annak téves értelmezésével van probléma.

„Egyedül az Írás”, azaz „egyedül Isten beszéde”

Egyrészt azért támad ellenérzés a „sola Scriptura” hallatán, mert úgy is értelmezhető ez az elv, hogy a szó szerinti értelemben az írás, a betű jelent mércét. Ilyen óvások fogalmazódnak meg emiatt: Ne csináljunk „papirospápát” a Bibliából, nem lehetünk „a betű szolgái” (2Kor 3,6), a „nagyon bibliás” keresztények fanatikusak. Kétségtelen, hogy lehet tőle merőben idegen szellemiséggel közelíteni az Íráshoz. Szórszálhasogató, törvényeskedő emberi okoskodás érvényesülhet az értelmezésénél, ezekből pedig „igát” lehet kovácsolni, és azt az emberi magyarázatokkal befolyásolható hívők nyakára tenni. Bölcs intelem azonban a magyar közmondás: „Nem jó a fürdővízzel együtt a gyereket is kiönteni.”

Így érvelnek az Írás mérték szerepétől idegenkedők: Jézus élőszóval közölte kinyilatkoztatásait, jó ideig csak tanítványai emlékezete őrizte tanításait. Legtöbbször szóban

¹ *Életünk mércéje a Szentírás* – Interjú Pecsuk Ottó református lelkipástorral, a Magyar Bibliatársulat Alapítvány főtítkárával és a Károli Gáspár Református Egyetem adjunktusával... Reformatus.hu 2017 december 2.

közvetítették Isten üzeneteit a próféták is, bizonyágtételeik írásba foglalására csak később került sor.

Valóban központi fogalom a Bibliában az „Isten beszéde”, vagy „Isten igéje” fogalom. Jézus kijelentései is tanúsítják ezt: „Nem csak kenyérral él az ember, hanem Isten minden igéjével, amely szájából származik.” (Mt 4,4) „Az én anyám, és az én atyámfiai ezek, akik Isten beszédét hallgatják és megcselekszik.” (Lk 8,21) Atyjához intézett, úgynevezett főpapi imájában hangzott el: „Ama beszédek, amelyeket nékem adtál, ónékik adtam... A te beszédedet megtartották.” (Jn 17,8.6) Az Ószövetségben számos kisprófétai könyv kezdődik így: „Az Úr igéje, amely lőn Hósiáshoz...” (Hós 1,1). „Az Úr igéje, amely lőn Jóelhez...” (Jóel 1,1). „Az Úr igéje, amelyet szólt Sofóniásnak...” (Sof 1,1), stb. Ezt írta Pál apostol a thesszalonikai hívőknek: „Hálát adunk Istennek szüntelen, hogy ti befogadva Isten általunk hirdetett beszédét, nem úgy fogadtátok, mint emberek beszédét, hanem mint Isten beszédét – aminthogy valósággal az is – amely munkálkodik is bennetek, akik hisztek.” (1Thessz 2,13) A Biblia utolsó könyvében ismételten találkozunk ezzel a kifejezéssel „Isten beszéde és Jézus Krisztus bizonyágtétele.” (Jel 1,10; 6,9; 20,4)

Az igehirdetés csak akkor hatékony, akkor munkálkodik hatalommal emberek életében, ha az igehirdető az élő Isten beszédévé eleveníti meg az írott igét. „A hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által. (Róm 10,17) Nyilvánvaló, hogy nem külső hallásról van itt szó, hanem belső hallásról, meghallásról. Jelenések könyve bevezető szakaszában olvashatjuk: „Boldog, aki olvassa és akik hallgatják e prófétálás beszédeit, és megtartják azokat, amelyek megíratottak abban...” (1,3) Akkor válik „boldogsággá” az ami „megíratott” – annak, aki olvassa, vagy annak, aki hallgatja – ha a „prófétálás beszédévé” elevenedik meg. Isten beszédét nem egyszerűen olvassa, hanem hallja a hívő ember, ezért fejezte be Jézus tanításait nem egyszer így: „Akinek van füle a hallásra, hallja meg!”² (Mt 13,9, stb.; Jel 12,7, stb.)

Az írott Ige tehát akkor válik Isten kinyilatkoztatásává, megszólító üzenetévé számunkra, ha a Szentlélek által megelevenítve, az élő Isten beszédeként hat ránk. Történhet ez közvetlenül a Szentírás olvasása során, vagy közvetve, amikor Szentlélek által ihletett tanító közvetíti az Ige üzenetét. **A „sola Scriptura” elv valójában ezt jelenti: „egyedül Isten beszéde”.**

„Isten beszéde” viszont nem függetleníthető, nem választható el az Írástól

Isten beszédét, embereknek szóló kinyilatkoztatását a Szentírás, a Biblia dokumentálja, őrzi. Jn 10,34-36-ben olvashatjuk Jézusnak ezt a kijelentését: „Nincs-e megírva a ti törvényetekben: ‘Én mondtam, előhim (héber szöveg szerint, Istennel rokon lények jelentéssel³) vagytok.’ Ha azokat előhim-nak (héber szöveg szerint) mondta, akikhez Isten beszéde hangzott – és az Írás fel nem bontható – arról mondjátok ti, akit az Atya megszentelt és elküldött e világra, hogy káromlást szólsz, mivelhogy azt mondtam Isten fia vagytok?” Két

² Pontosított fordítás szerint.

³ Az előhim formailag többes számú, de legtöbbször istenséget jelent, Istent jelöli egyes számban. Esetenként viszont Istennel rokon lényeket is jelöl, angyalokat vagy embereket. Zsolt 82,6-ban a „Felséges fiai” az előhim váltófogalma: „Én mondtam előhim (téves fordításban: istenek) vagytok ti, a Felséges fiai ti mindnyájan.”

dolgot is megfigyelhetünk: Jézus *törvényként* hivatkozik egy zsoltárigére (Zsolt 82,6). Mivel Isten a tökéletes bölcsesség és a tökéletes erkölcsiség megtestesítője, bármit mond, az törvénynek tekinthető – legyen az parancsolat, történeti elbeszélés vagy zsoltárigé. Továbbá, egyenlőségjelet tesz Jézus aközött, amit Isten *mondott* és aközött, ami *megíratott a törvényben*, vagyis Isten beszéde és az Írás között. Hozzáteszi még ezt a jelentőségteljes megjegyzést: „és az Írás fel nem bontható”. Nem bontható fel, mert Isten beszédét őrzi. Váltófogalom a „*megíratott*” és a „*prófétálás beszéde*” (Jel 1,3) a Jelenések könyvéből előzőleg idézett igénél is.

Vegyük szemügyre Jézusnak ezt a kijelentését is: „*Bizony mondom néktek, míg az ég és a föld elmúlik, de a törvényből egy jóta (utalás a jod-ra a héber ÁBC legkisebb betűjére) vagy egyetlen pontocska (az görög szövegben szarvacska, ami az egyik héber mássalhangzót a másiktól megkülönböztető betűhajlatra utal) el nem múlik, míg minden be nem teljesedik. Valaki azért csak egyet is megront e legkisebb parancsolatok közül, és úgy tanítja az embereket, a mennyek országában a legkisebbnek tekintik, nevezik⁴.*” Jézus azt mondja, hogy előbb elmúlhat az ég és a föld, minthogy a törvényben a legkisebb betű vagy egy betűhajlat eltűnne, megváltoznék. Ehhez képest mondja, hogy ha valaki egyet is megront e legkisebb parancsolatok közül és úgy tanít, Isten országában a legkisebbnek nevezik, tekintik. *Isten parancsolata* és az Írás szétválaszthatatlan. Figyelemre méltó, hogy a Mt 5,18-cal párhuzamos ige, Mt 24,35, így szól: „*Az ég és a föld elmúlnak, de az én beszédeim semmiképpen nem múlnak el.*” Tehát az Írás fennmaradása és Jézus beszédének a fennmaradása együtt valósul meg, mert egymástól elválaszthatatlanok. A világ végezetéig fennmarad Jézus beszéde, mivel a *törvény*, azaz az írott Ige – amely azt dokumentálta – fennmarad.

Felmerül azonban a kérdés: Isten beszéde és az írott Ige mennyiben fedi egymást? Azaz: mit értsünk a Szentírás ihletettségén?

Az ihletettség értelmezése

Az úgynevezett racionális teológia korszakában, a felvilágosodás szellemi áramlatának hatására, a tudományos vizsgálat módszereivel igyekeztek megállapítani keresztény teológusok, hogy mi tekinthető isteni eredetűnek, azaz isteni kinyilatkoztatásnak az Írásban. A bibliai iratok emberi szerzői, azok indítékai és keletkezési körülményei felől közelítve igyekeztek ezt kideríteni. **A módszer valójában nem volt adekvát,** nem volt megfelelő a vizsgált tárgyhoz képest. Ezt a módszert követve odáig jutottak egyes teológusok, hogy szerintük Istennek „*emléknyomai*” vannak csak a világban. Ezeknek a nyomoknak az „*észleléstörténete*” az, amit kinyilatkoztatásnak nevezünk a keresztény teológiában. El kell ismerni azonban, hogy ilyen fajta *észlelések* más vallások kialakulásában is szerepet játszottak⁵. Az Írás szerint viszont **Isten szólt** hozzánk emberekhez: „*Minekutána*

⁴ Pontosított fordítás szerint.

⁵ „Istennek egyetlen észleléstörténete van, amely különféle kulturálisan koherens emlékenyomokban manifesztálódott, és fog ezután is manifesztálódni... Nem cáfolható az a pozitív feltevés, hogy Isten nem csak a

az Isten sok rendben és sokféleképpen szólott hajdan az atyáknak a próféták által, ez utolsó időkben szólott nekünk Fia által.” (Zsid 1,1)

Az újszövetségi iratokban a következő kifejezések jelölik az ihletettséget az eredeti szöveg szerint: „A teljes Írás **theopneusztoz**” (szó szerint: **Istentől lehelte**; a Károli fordítás szerint: *Istentől ihletett*; 1Tim 3,16). Párhuzamba állítható ez a kifejezés Jézusnak azzal a kijelentésével miszerint nekünk, embereknek kiváltságunk, hogy „Isten szájából származó” igékkel élhetünk (Mt 4,4). „**Hüpo pneumatosz hágiu feromenoi**” (szó szerint: **a Szentlélektől vitetve, hordozva**; a Károli fordítás szerint: *a Szentlélektől indítatva*) **szóltak Isten szent emberei**” (2Pt 1,21). **Ezeknek a kifejezéseknek a tartalma nem közelíthető meg a természettudományban, történettudományban, vagy egyéb tudományágakban követett módszerekkel, mivelhogy természetfeletti valóságra utalnak. A Szentlélek munkájának a mikéntje titok számunkra. Nem ismerjük azt az „isteni tudományt”, aminek az alkalmazásával Ő megvalósítja Isten szándékait.**

Helyénvalóbb tehát az Írások tartalma felől indítani a vizsgálatot. Ilyen kérdéseket kell feltennünk: Tartalmaz-e a Szentírás olyan eszméket, amelyek annyival magasabbak az emberi eszméknél, gondolatoknál, mint „*amennyivel magasabb az ég a földnél*” (Ézsa 55,8-9)? „*Felettebb tiszta*”-e az Írásban foglalt beszéd? (Zsolt 119,140) Egyenes beszéd-e, amely biztonsággal különíti el egymástól az „*igent és a nemet*”, összekeverhetetlenül választja el egymástól a jót és a gonoszt (Mt 5,37)? Teremtő erővel „*munkálkodik*”-e e beszéd azokban, akik befogadják (1Thessz 2,13)? **A tartalom felől célszerű közelíteni tehát az eredet felé, és nem fordítva.** Annál is inkább, mivel az eredet emberi oldala felől is igencsak hiányosak a rendelkezésünkre álló adatok. **Más szóval: Csakis hit által – nem elhívést, hanem ismereten, alapuló meggyőződést, bizalmat értve hiten – lehet elfogadni azt, hogy a Szentírás Istentől ihletett emberi beszéd. Olyan beszéd, amelyben úgy egyesül az isteni és az emberi, mint ahogyan a testté lett Emberfiában egyesült az isteni és az emberi. Ilyen értelemben is érvényes „*az Írás fel nem bontható*” (Jn 10,35) elv, vagyis nem lehet szétválasztani az Írásban azt, hogy mi az isteni és mi az emberi benne.**

Tisztázandó az úgynevezett verbálinspiráció kérdése is. Vannak az Írásban olyan kijelentések, amelyek bizonyos mértékű információt adnak arról, hogy miként adta át Isten üzeneteit a prófétáknak. (Ez 2,7-3,4; 11,25; Dn 7,1; Jn 14,26; Jel 1,1-2.) Ezek nyilvánvalóvá teszik, hogy az ihletés az emberi közvetítők intellektusára, lelki képességeire hatott, nem pedig közvetlenül az általuk leírt szavakra, azaz nem diktálással történt a kinyilatkoztatás átadása. Az ihletés az emberi közvetítők intellektusára, lelki képességeire hatott, nem pedig közvetlenül a leírt szavakra. E „*szent emberek*” (2Pt 1,21) a maguk egyénisége szerint és nyelvezetével törekedtek visszaadni – hű „*tanúságtevőként*” – azt a kinyilatkoztatást, amit „*láttak, hallottak*” (Jel 1,1-2) vagy belső megvilágosodás útján kaptak, azzal a kifejezett megbízatással, avagy belső megbizonyosodással hogy ezt írásba foglalva tovább kell adniuk (Jer 36,2; Jel 1,10-11). **Ha tehát azt érti valaki verbálinspiráción, hogy a Biblia szavai,**

kereszténységet akarta, hanem a többi vallást is.” (Klaus-Peter Jörns: *Ha a kereszténység hiteles akar lenni*; Mérleg, 2015, 23. o.)

megfogalmazásai egy az egyben Isten szavai, megfogalmazásai, amelyek ennél fogva tökéletesek, akár még nyelvtanilag is, ezt a felfogást a Szentírás nem támasztja alá.

Ugyanakkor azt sem állíthatjuk, hogy a Szentlélek semmiben, semmilyen szinten nem segítette az elhívott emberi közvetítőket abban az igyekezetükben, hogy a maguk nyelvezetével írásba foglalják a kapott kinyilatkoztatást. Téves feltételezés, hogy e feladat teljesítésében már teljesen magukra hagyta volna őket. Pál apostol írja: *„Ezeket prédikáljuk..., nem olyan beszédekkel, melyekre emberi bölcsesség tanít, hanem amelyekre a Szentlélek tanít...”* (1Kor 2,13) Ha a prédikátornak, igehirdetőnek adott lelki ajándék magában foglalja azt, hogy bizonyos esetekben, bizonyos pontokon a Szentlélek *tanítja* őket, hogy milyen szavakat, kifejezéseket használjanak, akkor ez a segítség bizonyára érvényesült a bibliai iratok szerzőinél is.

Bizonyosan szerepe volt a Szentlélek ihletésének például bizonyos speciális szavak, kifejezések megválasztásában. Jézus olykor az Írás egyes szavaiban rejlő mondanivalóra irányította a figyelmet. Idéztük már Jn 10,34-36-ot. Jézus, egy ószövetségi igét (Zsolt 82,1.6) idézve, egyetlen szóra, az *elóhim* szóra hivatkozott, erre alapozva fejtette ki mondanivalóját. A zsolttáros más szót is alkalmazhatott volna, e különleges kifejezés azonban fontos mondanivalót hordoz. Más esetben, arra hívta fel a figyelmet Jézus, hogy a 110. zsolttár 1. versében nem véletlenül szerepel ez a megfogalmazás: *„Mondta az Úr, az én Uramnak...”* Feltette hallgatóinak a kérdést: *„miképpen hívja Dávid őt [a Messiást] Léleekben Urának?... Ha tehát Dávid Urának hívja őt, mimódon a fia?”* (Mt 22,41-45). Jézus kijelenti itt, hogy Dávid *„Léleekben”*, vagyis a Szentlélek által szól két Úr-ról, mert *„Uramnak”* nevezete az eljövendő Megváltót is, mint felette álló, isteni személyt. Olyan megfogalmazásokkal is találkozunk az Írásban miszerint a Szentlélek szól *„Dávid szája által”* (Apcsel 1,16; 4,25; Zsid 4,7), és olyan kijelentéssel is, amely egy az egyben a Szentlélek szavával azonosít bibliai igét: *„Annakokáért, amint a Szentlélek mondja: Ma ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveteket...!”* (Zsid 3,7-8 vö. Zsolt 95,7-8).

Mit jelent a „sola Scriptura”, avagy az „egyedül Isten beszéde” elv következetes alkalmazása a Biblia-tanulmányozás során?

1. Első számú feladat koncentrált figyelemmel többször elolvasni az adott igét vagy igeszakaszt, azzal a vággyal, sőt fohászkodással, hogy szeretnénk kideríteni és megérteni azt a gondolatot, amit Isten általa kinyilatkoztatni akart és akar.

2. Isten kinyilatkoztatása emberi nyelven szól hozzánk, ezért az intelligens szövegértés általános szabályait kell alkalmaznunk a mondanivaló feltárásához. Figyelni kell arra, hogy milyen kontextusban szerepel az adott ige vagy igeszakasz. Ezen felül figyelembe kell venni a *„teljes írás”* szövegösszefüggését is az adott témát illetően, a *„viszont meg van írva”* (Mt 4,7) elvet alkalmazva. Mivel Isten beszéde emberi történelmi keretben és emberi nyelven szól, szükséges egybevetni a nemzeti nyelvű fordítást – oly módon, ahogyan erre lehetőségünk van – az eredeti szöveggel. Igyekeznünk kell minél pontosabban megállapítani az eredeti

szöveg jelentését. Úgyszintén fontos figyelembe venni a történelmi és kortörténeti háttérrel is.

3. Ragaszkodjunk ahhoz, hogy a Szentírás önmagát magyarázza. A II. Helvét Hitvallás (keletkezése 1562) tisztán fogalmazza meg ezt az elvet: *„Az Írásnak csak azt a magyarázatát ismerjük el, amely magából az Írásból van véve (annak a nyelvnek szelleme szerint, amelyen írták azt, valamint a körülmények szerint mérlegelve, és a hasonló vagy eltérő több és világosabb helyeknek egybevetésével kifejtve)...”* Hasonlóképpen mondja a Skót Hitvallás (keletkezése 1561): *„Valljuk, hogy az Írás értelmezésének a joga... egyedül a Szentléleké, aki szerzője is a Szentírásnak. Amikor tehát vita támad az Írás bármely helyének vagy kijelentésének helyes értelmezése... dolgában, nem annyira azt kell figyelnünk, hogy az előttünk élő emberek mit mondtak, hanem arra, amit a Szentlélek következetesen tanít a teljes írásban.”* Különösen fontos, hogy az alapfogalmak jelentéstartalmát a Szentírásban való előfordulásukat egybevetve tisztázzuk. Mindig szem előtt kell tartani a **„hózzá ne tégy”** óvást, amely a Biblia elején és a végén is ott áll hangsúlyosan. (5Móz 4,2; Jel 22,18-19) Ahogyan a próféták megvalósították az úgynevezett prófétai fegyelmet, azaz a saját gondolataikból nem tettek hozzá semmit ahhoz, ami Isten kinyilatkoztatásaként továbbításra, megörökítésre rájuk bízott, úgy kell a tanítóknak, írásmagyarázóknak is ügyelniük arra, hogy Isten beszéde tartalmát fejtsék ki, és ne keverjenek hozzá önkényes, emberi kiegészítéseket, értelmezéseket. Erről szól Jeremiás 23,28 óvása is: *„Akinél az én ígém van, beszélje az én ígémet igazán! Mi köze van a polyvának a búzával? – Ezt mondja az Úr.”*

4. Annak tudatában kell tanulmányozni az Írást, hogy az Isten beszédét rögzíti. Ennek megfelelő alázattal és tisztelettel kell közelednünk a szöveghez. Miután minden lehetséges módon körüljártuk a szöveget, hogy minél pontosabban tisztázzuk a jelentését, az isteni mondanivaló megértéséhez kell eljutnunk. Még ha lelkiismeretesen minden előkészület megtettünk is ennek érdekében, gyakran azt tapasztaljuk, hogy olyan, mintha egy zárt ajtó előtt állnánk, mert még mindig nem értjük, nem látjuk igazán a lényegét. Ez a zárt ajtó arra a lelki magatartásra nyílik meg, amit Jób is tanúsított Isten beszédét hallgatva: *„Megvallom... csodadolgok ezek nékem, fel nem foghatom... Én kérdezlek, Te pedig taníts engem!”*. Pál apostol nem véletlenül kérte Kolossében élő hittestvéreit: *„Imádkozván... miérettünk, hogy Isten nyissa meg előttünk az Ige ajtaját”* (Kol 4,3)

5. Ha ezen a módon – a tudós következetességével és precizitásával, de ugyanakkor a nagy tudósok alázatával – kutatjuk az Írást, akkor egy kerek egész, „vasbeton-szerkezetű” gondolatrendszer bontakozik ki előttünk. Érzékeljük azonban azt is, hogy az az ismeret, amire eljutottunk, még nem a végpont: az előttünk már világosan kirajzolódó kép, vagy rendszer még kiegészülhet és mélyülhet a továbbiakban.

6. Ha egy szűkebb vagy tágabb keresztény közösség tagjai, lelkészei következetesen a sola Scriptura elvhez tartják magukat, akkor ennek valódi – eszmei, lelkiületbeli, magatartásbeli – egység lesz az eredménye. Olyan egység, amely mindinkább megközelíti azt az egységet, amiért Jézus imádkozott (Jn 17. fejezet). Ennek az imádságnak a szövegéből egyértelműen

kitűnik, hogy Jézus eleve csakis azok között látta elképzelhetőnek a valódi egység kialakulását, akik „*az ő beszédét befogadták*”.

7. Szükséges folyvást előre haladni, növekedni Isten beszédének a megértésében. A Biblia tanulmányozására is érvényes Jézusnak ez a kijelentése: „*Mondom néktek, hogy mindenkinek, akinek van, adatik, akinek pedig nincs, még amije van, az is elvételik tőle.*” (Lk 19,26) Jelentőségteljes Jézusnak az a kijelentése is, hogy „***minden igével éljen***” az ember, „*amely Isten szájából származik*” (Mt 4,4). Eszerint egyetlen bibliai irat vagy szakasz tanulmányozását sem tekintheti elhanyagolhatónak a lelkiismeretes Krisztus-követő. Erre utal a Biblia elején és végén is megtalálható „***el ne végy belőle***” elv is (5Móz 4,2; Jel 22,18-19). Semmit sem helyes mellőzni – azaz nem kutatni, nem hirdetni, figyelembe nem venni – a teljes Írásból. Továbbá mindig késznek kell lenni az új, a több befogadására, akkor is, ha helyesbíti eddigi látását, meggyőződéseit! A II. Helvét Hitvallás így szól erről: „*Mindenki előtt ünnepélyesen kijelentjük, hogy mindig nagyon készen vagyunk... Azoknak, akik Isten Igéjéből jobbra tanítanak, köszönetünk nyilvánításával engedni, és hozzájuk igazodni az Úrban, akinek dicséret és dicsőség.*”

8. Tekintsük természetesnek, hogy az Írás – bizonyos, jelenlegi felfogóképességünket meghaladó témáknál – csak puszta tényeket közöl, magyarázat nélkül. Tartsuk mindig szem előtt ezt az igét: „*A titkok az Úréi a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok viszont a mieink és a mi fiainké...*” (5Móz 29,29). Jelenlegi helyzetünkben szükségszerű, hogy maradjanak titkok, amelyeket meg nem fejthetünk. Ne fessegessük például Isten vagy az angyalok természetét, amelyről úgysem tudunk meg többet ezen a földön. A kinyilatkoztatott dolgok olyan hatalmas terület a kutatásra, hogy mindig marad felfedezni, megértenivaló a „*fiainknak*” is, azaz a következő nemzedékeknek is. Ezen felül ígéret van arra, hogy Isten országában beláthatatlanul sok további ismeret, mélyebb megértés vár ránk (lásd 1Kor 13,9-12).

9. A sola Scriptura elv alkalmazandó a különböző vallási tanítások megvizsgálásánál is, mégpedig következetesen, megvesztegethetetlenül: „*... Ne higgyetek minden léleknek, hanem próbáljátok meg a lelkeket, hogy Istentől vannak-e, mert sok hamis próféta jött ki a világra*” (1Jn 4,1; vö. Jel 2,2). „*Óvakodjatok azoktól, akik szakadásokat és botránkozásokat okoznak a tudomány körül... És ezektől hajoljatok el.*” (Róm 16,17) „*...Megpróbáltad azokat, akik apostoloknak mondják magokat, holott nem azok, és hazugoknak találtad őket.*” (Jel 2,2)

Jézus Krisztus példája arra tanít, hogy minden fajta kísértéssel szemben is, a „meg van írva” a védekező fegyver (Mt 4,4.9.10; vö. Ef 6,17/b). Pál apostol is írja: „*Ne szabjátok magatokat e világhoz, hanem változzatok el a ti elmétek megújulása által, vizsgáljátok meg mi Isten kedves, jó és tökéletes akarata.*” (Róm 12,2). „*Iszonyodjatok a gonosztól, ragaszkodjatok a jóhoz.*” (Róm 12,9)

Azzal viszont számolni kell, hogy az Isten beszéde által tanított igazsághoz való ragaszkodás, gyakran konfliktussal, háborúsággal jár. Jézus esetében is ezzel járt, és előre

szólt arról, hogy követői is megismerik majd ezt a tapasztalatot (Lk 12,49-53; Jn 15,19-21). **Ezt viszont vállalni kell.** A sola Scriptura elv követője könnyen megismeri azt a tapasztalatot, amiről Jeremiás ír: „... Az Úr szava mindenkori gyalázatomra és csúfságomra lett nékem.” (Jer 20,8) Vigasztalására szolgál viszont Jézusnak ez a kijelentése: „Jaj néktek mikor minden ember jót mond felőletek, mert éppen így cselekedtek a hamis prófétákkal az ő atyáik.” (Lk 6,26)

10. Fontos, hogy a Biblia-olvasót Biblia-tanulmányozót jellemezze az a készség, hogy amit a Szentlélek feltár előtte, ami ezt követően immár a „szívében és a szájában” lesz, azt „teljesíti” is (5Móz 30,11.14). Itt is érvényesül egy törvényszerűség: Ha elmarad az Isten megértett beszéde iránti engedelmesség, ha a Szentlélek belső megszólítása ellenére, nem követi az ember azt, amit Isten mond, akkor beteljesedik rajta: „a benne levő világosság is sötétséggé válik” (Lk 11,35). Jézus azokat mondta boldognak, akik „Isten beszédét hallgatják és megtartják” (Lk 11,28).

„Sola Scriptura” vagy „sola Ekkleszia”, azaz: „egyedül Isten beszéde” vagy „egyedül az Egyház”?

Ha nem érvényesítjük teljes következetességgel a sola Scriptura elvet, akkor – bármennyre hangoztatjuk is, vagy ragaszkodunk is hozzá hitvallásos alapon – a „sola Ekkleszia” fog a helyébe lépni mérceként, azaz az egyház tekintélye, a felekezeti tanítás hagyománya. Részletet idézek egy interjúból szemléltetésül:

„A középkorban úgy gondolták, hogy a Szentírás nem lehet mércéje egy ilyen vitának [amit Luther indított a hitelvek körül], mert annak értelmezése az egyház kezében van... A Szentírás önmagát magyarázza, valamint világos és érthető. A nehezebben érthető szakaszokat a könnyebb részek magyarázzák. Ennek felismerése az egyház öröksége. **Protestánsként azt mondjuk, hogy a Szentírás határozza meg az egyházat. A Szentírás helyes értelmezésében mégis az egyház hitgyakorlatára támaszkodunk. Tehát azt az írásértelmezést tekintjük helyesnek, amelyet az egyház mindenkor tanított – hiszen a Szentlélek ebben is vezet az egyházat.**”⁶

Két kérdést kell feltenni e nyilatkozat nyomán: (1) Miben különbözik a protestantizmus a katolicizmustól, ha azt vallja, amit a kiemelt mondatok tartalmaznak? Végső soron nem a sola Ekkleszia elvet/az egyedül az Egyház elvet vallja akkor a protestantizmus is? (2) Hol található olyan kijelentés a Szentírásban, miszerint az egyházat – bármely felekezetet, avagy a misztikus valóságnak tekinthető „egy egyetemes egyházat” – mindenkor, azaz feltétel nélkül, vezeti a Szentlélek? (Vö. pl. Jer 7,1-8). Az „egyedül az Írás”/”egyedül Isten beszéde” alternatívája elkerülhetetlenül az „egyedül az Egyház elv”. Amennyiben azt vallja a kereszténység, hogy isteni igazságot képvisel, továbbá a hívők egységét akarja elérni, akkor vagy az egyik elvet kell mércévé tennie, vagy a másikat.

⁶ *Életünk mércéje a Szentírás* – Interjú Pecsuk Ottó református lelkipástorral, a Magyar Bibliatársulat Alapítvány főtítkárával és a Károli Gáspár Református Egyetem adjunktusával... Református.hu 2017 dec. 2.

Fundamentalizmus, evangélikalizmus és a sola Scriptura elv

A *fundamentalizmus* szó jelentése bizonytalan jelentéstartalmú a közvéleményben, használata is következetlen. Többrétű jelentésére az alábbiakban rámutatunk.

A *fundamentalizmus* a sola Scriptura elv vonatkozásában, azt az irányzatot jelöli, amely az úgynevezett Niagara konferenciákon (1883-1897) formálódott ki, és a *Fundamentals* címen 1909-1915 között, az USA-ban, kiadott 12 kötet ismerteti a teológiáját. Amerikai eredetű tehát eredetileg. Mintegy ellenreakcióként született meg a felvilágosodás után a keresztény teológiába is behatolt korszellemmel, modernitással szemben. Őt hittételt szögeztek le 1910-ben, mint amelyekhez az újfajta modern kereszténységgel szemben mindenképpen ragaszkodni kívánnak: (1) Szentlélek inspirálta Szentírás/a Szentírás tévedhetetlensége, (2) Krisztus szűztől való születése, (3) Hit abban, hogy Krisztus halála váltáság, engesztelés, jóvátétel a bűnökért, (4) Krisztus testben való feltámadása, (5) Krisztus csodáinak történelmi valósága. **A fundamentalista irányzat tehát valójában nem a sola Scriptura elvhez ragaszkodik, hanem egyfajta keresztény konzervativizmus, amely harciasan védelmez bizonyos keresztény hittételeket, az elvet magát pedig tévesen értelmezi, mert merev verbálinspirációt vall.** A *fundamentalista* „teológiai csúfnévvé” (J. Stott megfogalmazása) lett mára. Ezeknek a jelzőknek a szinonimájává lett: bigottan dogmatikus, életidegen, világtól elzárkózó. Mindebből nyilvánvaló, hogy a *sola Scriptura* elvnek arra az értelmezésére, amelyet az előbbiekben kifejtettünk, megalapozatlan és igazságtalan a fundamentalista megbélyegzés alkalmazása.

Az evangélikalizmus a fundamentalizmusból nőtt ki, de jelentős mértékben átalakult hozzá képest. Először az „új evangéliumiség” kifejezést kezdték használni az evangélikalizmus fundamentalizmustól való megkülönböztetésére. Ma már egyértelműen elkülönül egymástól a két fogalom. **Az evangélikalizmus nem vallja a Biblia tévedhetetlenségét a fundamentalizmushoz hasonló értelmezésben, viszont hangsúlyozza a bibliusság fontosságát.**

Az evangélikalizmus – amelyhez az amerikai protestánsok nagy része tartozik – ma már átlépi a felekezeti határokat és a földrajzi határokat is. Magyarországon is formálódik egy evangélikál irányzat. Így határozzák meg magukat: „Az evangélikál csoportot olyan fiatal teológusok alkotják – baptista, evangélikus, pümkösi, református egyházakból – akik az evangélikalizmus és/vagy a protestáns ortodoxia szellemében szeretnének teologizálni”⁷. A csoport évente kétszer szervezi meg *Teológusok párbeszédben* c. konferenciáját. **Az evangélikalizmus ma egyfajta középút a történetkritikai írásmagyarázatot érvényesítő keresztény liberalizmus és a sola Scriptura elvhez, a 16. századi reformáció szellemében ragaszkodó protestantizmus között.**

⁷ <http://www.evangelikalcsoport.hu/bemutatkozas/>

Nagy változás a fundamentalizmushoz képest, hogy az evangélikalizmus nem a világtól vagy akár a politikától való elzárkózást képviseli, hanem ellenkezőleg, azt vallja, hogy az evangélikál keresztényeknek egyenesen küldetésük, hogy részt vegyenek a világi társadalom átalakításában, közelebből az újra evangélikálásában, akár aktív politizálással, politikai szerepvállalással is. Olyan messzire mennek el ma az evangélikalizmus egyes irányzatai, hogy keresztény vallási fundamentalizmust képviselnek. A fundamentalista megjelölés – általános vallási vonatkozásban – ugyanis azt a jelentéstartalmat hordozza, hogy valamely vallás, vagy vallási irányzat a körülötte levő társadalomban is érvényre akarja juttatni a maga valláserkölcsei felfogását. Ennek érdekében a világi hatalmat is befolyásolni, sőt megszerezni akarja. (Lásd az amerikai evangélikál protestánsok szerepét az USA elnöke, D. Trump, valamint alelnöke, Mike Pence hatalomra juttatásában.) Ilyen értelemben van iszlám fundamentalizmus, de úgyszintén létezik keresztény fundamentalizmus is. A fundamentalizmus irányába hat „a keresztény Európa”, vagy „keresztény Magyarország” eszméje is.

Az ökumenikus egységtörekvésektől sem zárkózik el az evangélikalizmus. Az amerikai evangélikál protestánsok neves képviselői aláírták az „*Evangéliumiak és katolikusok együtt: a keresztény misszió a harmadik évezredben*” c. dokumentumot 1994-ben. Az evangélikál irányzat csupán egy „hitvallásos minimummal” való azonosulást vár el a hozzá csatlakozóktól.

Az evangélikalizmus vallja, de nem érvényesíti igazán a sola Scriptura elvet. A 19-20. századi fundamentalizmushoz hasonlóan, bizonyos konzervatív keresztény meggyőződésekhez ragaszkodik, nem pedig minden tekintetben, következetesen Isten beszédéhez. Toleránsan viszonyul például az eltérő felekezeti tanításokhoz ökumenikus kapcsolataiban. A politikához való viszonyulásában viszont hajlik a türelmetlen keresztény fundamentalizmus támogatására. Ez ellentétben áll az egyéni lelkiismereti szabadság feltétlen tiszteletben tartásának a bibliai alapelveivel.⁸

Miért veszteség a sola Scriptura elv elbizonytalanodása, sőt, kiüresedése a mai protestantizmusban?

Ha a kereszténység nem képviseli, nem érvényesíti teljes következetességgel a sola Scriptura elvet, azaz nem tartja magát Isten beszédéhez minden vonatkozásban, akkor

⁸ A "konzervatív keresztény meggyőződések" az a hitvallási minimum értendő, amit az evangélikalizmus ernyője alá tartozó különböző irányzatok meghatároznak (lásd: <http://www.evangelikalcsoport.hu/2017/11/04/mit-vallunk/>). (Például: Az első négy egyetemes zsinat hitvallásai és az 1910-ben deklarált "öt fundamentum", vagy a Wheaton College doktrinális nyilatkozata, avagy a Fuller Teológiai Szeminárium hitvalló nyilatkozata.) Tolerancián általában egymás hitbeli-lelkiismereti meggyőződésének a tiszteletben tartását értjük, ami feltétlenül helyes, keresztény etikai alapállásból kötelező. A tanításbeli tolerancia ettől különbözik, a kifejezés semleges vagy elfogadó viszonyulásra utal olyan hittételeket illetően is, amelyek egyébként az adott egyén vagy felekezetnek a hitbeli meggyőződésével ellentétesek. Türelmetlen keresztény fundamentalizmuson pedig az a törekvés értendő – és ez mindenekelőtt az amerikai evangélikalizmus fő irányzatait jellemzi –, hogy az egész vegyes társadalomra rá akarja kényszeríteni a maga valláserkölcsei felfogását, a politikai erők befolyásolása, a politikai hatalom közvetett vagy közvetlen megszerzése útján, figyelmen kívül hagyva az egyének lelkiismeretbeli szabadságának tiszteletben tartását.

elveszíti racionális tartalmát. Ez esetben csupán vallási hagyomány meg érzelmi élmények, egyfajta keresztény miszticizmus marad belőle. A tömegek igényének megfelel ma az ilyen fajta vallásosság, mert az értelemről való menekülés⁹ jellemzi őket. Csalódottak ugyanis, mert az emberi ész és tudomány kultusza, amely a felvilágosodás nyomán a korszellemet uralta, nem hozott megoldást az emberi társadalom bajaira. Érzelmi sivárság, reménytelenség, sőt, kétségbeesés maradt vissza viszont utána.

Jézus kijelentése szerint „az első és nagy parancsolat” ez: „Szeresd az Urat a te istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből.” (Mt 22,37-38) Nyilvánvaló, hogy a kereszténység csak akkor tud értelmet is megszólító vallásosságot képviselni, ha van racionálisan kifejthető és megérthető mondanivalója Istenről és a világról. Ilyen mondanivaló viszont csakis a Bibliából tárul fel, a sola Scriptura elv valódi érvényesítése nyomán. Ha az így szerzett, folyton bővülő, gazdagodó Isten-ismeretettel foglalkozik a keresztény teológiai tudomány, ha ez táplálja a keresztény igehirdetést, akkor a világhoz is eljut Isten beszéde, üzenete. És nem csak eljut, hanem megmutatkozik „élő és ható” tulajdonsága, „léleknek és életnek” fog bizonyulni a lelkileg-testileg beteg, szenvedő, Istentől távol élő emberek számára. (Zsid 4,14; Jn 6,63)

Bátorító ígéretet találunk Ézsaiás próféta könyvében: „Lesz az utolsó időben, hogy erősen fog állni az Úr házának hegye... Özönleni fog hozzá minden nép. Eljön sok nép ezt mondván: Jöjjetek, menjünk fel az Úr hegyére... mert a tanítás Sionból jön és Jeruzsálemből az Úrnak beszéde.” (2,2) **Bár csak mielőbb beteljesedhetne ez az ígéret, hogy Isten beszéde újra a közfigyelem középpontjába kerül!** Helyenként és időnként megvalósult már ez a történelem folyamán, így a 16. századi reformáció idején is, de ma minden korábbi nemzedéknél nagyobb szükség lenne rá.

Vankó Zsuzsa

A szerző a teológiai tudományok doktora, a Sola Scriptura Teológiai Főiskola rektora. A cikk eredetileg a Sola Scriptura teológiai szakfolyóiratban jelent meg.

⁹ Utalás: Francis Schaeffer *Szabadulás az értelemről* c. könyvére. (Inter-Varsity Press London, Evangéliumi Kiadó, 1983)